

(21) *Despues de la edad sobredicha.* Id est, post pupillarem ætatem: à contrario ergò vult, quòd si decedat intra pupillarem ætatem, substitutus admittatur in omnibus bonis, exclusa matre. et cæteris venientibus ab intestato, ex pupillari contenta in compendiosa. Repròbat ergò in hoc ista lex opinionem Azon. in summa, C. *de impub. et aliis substitut.* circa finem, qui interpretatur talem substitutionem omni tempore fideicommissariam, quia talibus verbis non directa, sed fideicommissaria substitutio consuevit de jure, et de facto fieri. Et nisi verba directa traherentur ad fideicommissum, nullo tempore valeret magis, quàm alio; quia etiam illud verbum *sine liberis* innuit, quòd etiam in pupillari ætate substituerit per fideicommissum, quia tunc liberis habere non potest: et istam opinionem Azonis tenet Gloss. in l. *precibus*. C. eod. et pro ista opinione Azon. et Gloss. satis facit textus in l. *credendum*, §. *si verò maritus*, D. *qui pet. tutor*. allegatus ad hoc per Baldum contra quemdam repetentem, ut refert Paul. in dict. l. *precibus*. Ista verò lex Partitarum videtur sequi dispositionem capit. *si pater, de testam.* lib. 6. ubi idem videtur probari: et ista conclusio, de qua hic in ista lege, tenebatur etiam per Gloss. et Bart. in dict. l. *Centurio*, D. *de vulgar. et pupill.* et Alexand. col. 5. et 6. Salicet. in dict. l. *precibus*, et est de jure communi opinio communis, ut attestatur Guilliel. Benedict. in dicta repetit. cap. *Raynutius*, super verbo *absque liberis*, la 2. in tractatu *compendiosæ*, antepeult. fol. et etiam Alexand. in dict. column. 6. et istam etiam partem tenet Oldrard. consil. 125. ubi vide.

(22) *Las otras cosas.* Bona scilicet filii, et jura sepulchrorum, de quibus dixi supra.

(23) *Todos los otros bienes.* Ex hoc videtur, quòd etiam in testamento pagani de jure isto Partitarum non poterit mater ultra legitimam filii deducere quartam Trebellianicam, licet gravatus fuerit filius sub conditione, ut hic fuit, *si sine liberis decesserit*; et licet diversis temporibus legitima, et Trebellianica veniant deducendæ, ut est quando filius non gravatur purè, sed sub conditione, vel ad diem incertum; quod videtur contra communem Doctorum assertionem in l. *Centurio*, D. *de vulgar. et pupill.* dum ponunt effectus directæ substitutionis, quos non haberet substitutio fideicommissaria. Unde inferitur, quòd attento isto jure Partitarum, et Fori, et legum Tauri, quibus permittitur libera dispositio patri in quinta bonorum, vel filio habenti ascendentes legitimos in tertia, non sit locus illi disputationi, an filius, vel pater gravatus à filio possit deducere duas quartas, legitimam scilicet, et Trebellianicam: in quo articulo magis communis erat Canonistarum, et Legistarum opinio, ut tali casu possint duæ quartæ deduci ex dispositione capit. *Raynutius de testam.* quod plenius tangam in l. 1. et fin. tit. 11. infra ead. Partit. et licet à filio legaretur, vel restitui juberetur per patrem testantem quinta pars bonorum, vel à filio tertia, non posset filius, vel pater deducere Trebellianicam, quia ille, cui relinquitur, iudicatur legatarius, ut tradit Bart. in l. *si quis servum*, §. fin. cum sequentib. D. *de legat.* 2. Gloss. in l. *mulier*, §. fin. D. *ad Trebell.*

LEY XIII.— De la substitucion a que dizen en latin Breuiloqua, como se deve fazer, e que fuerça ha.

Breuiloqua substitutio in latin, tanto quiere dezir en romance, como segundo establecimiento de heredero, que es fecho breuemente (1). E tal substitucion como esta se faze (2) en esta manera. Como si algund testador quiere dos fijos menores (3) de catorce años, a quien estableciesse por sus herederos, diziendo assi: Fagovos mios herederos a amos a dos, e establezcovos por substitutos al vno del otro de so vno. E en la substitucion que es fecha desta manera contienense quatro substituciones (4), dos vulgares, e dos pupillares. Ca qualquier destes moços sobredichos, que non quiera entrar la heredad, o si la entrare, e muriere ante que sea de catorce años, aura el otro toda la heredad.

LEY XIII.— Breuiloqua substitutio fit sic: *talem, et talem filios meos heredes instituo, et eos invicem substituo, et tunc si ambo sunt impuberes, continet duas pupillares, et duas vulgares substi-*

tuciones; ita quòd aliquo eorum non adeunte, admittitur alius pro vulgari; et si adeat, et in pupillari ætate decedat, admittitur substitutus per pupillarem substitutionem. Hoc dicit.

(1) *Breuemente.* L. *cum in testamento*, §. *hæc verba*, D. *de hæred. instituend.*

(2) *Se faze.* Fit etiam reciproca verbis, de quibus in l. *si fundum, sub conditione*, §. *his verbis*, D. *de legat.* 1. Bart. in l. *Lucius*, col. 1. D. *de vulg. et pupillar.* ubi etiam vult, quòd fiat etiam juxta formam l. *Titius*, D. *de hæred. instituend.* Quid autem si fiat ultimo morienti, an ex hoc inducatur reciproca substitutio? Vide l. *Titia Sejo*, §. *Seja libertis*, D. *de legat.* 2. plene per Doctor. signanter Socin. in l. *hæredes mei*, §. *cum ita*, D. *ad Trebell.* et l. *vel singulis*, D. *de vulgar. et pupill.* et §. *vel singuli*, *Instit. de pupill. substitut.* et ultra prædicta ad materiam dicti §. *Seja libertis*, quæ est multum practicabilis, vide Socin. cons. 115. ad finem, vol. 1. et consil. 258. per ultim. et fin. col. 2. vol. et eod. volum. ubi latissimè, consil. 249. col. 4. 5. 6. et 7. et consil. 104. col. 5. et 7. 3. volum. ubi vide etiam Decium consil. 258. in 1. dubio, et vide quod notat Bart. in l. *quandiu*, la 3. D. *de acquir. hæred.* et nota consilium Alexand. 91. vol. 1. et eod. vol. consil. 105. et consil. 14. volum. 4. column. penult. et fin.

(3) *Dos fijos menores.* Adde l. *jam hoc jure*, D. *de vulg. et pupillar.* et ponit de filiis gratia exempli, et ut ostendat quatuor substitutiones sub ista breuiloqua contineri, nam etiam extraneis ita substitui potest, l. *cum in testamento*, §. *hæc verba*, D. *de hæredib. instit.* Item ideo hic dixit, *menores de catorce años*, quia aliud esset, si unus filiorum esset pubes, alter verò impubes, ut in dict. l. *nam hoc jure*, et l. 2. et l. *quamvis*, C. *de impuber. et aliis substit.* in *testamento quidem*, C. *de testam. milit.* et potest contingere ista disparitas tripliciter; nam aliquando hæc substitutio fit personis disparibus ab initio, et semper; aliquando personis disparibus ab initio, sed non semper; puta, quia eis postea supervenit æqualitas; aliquando fit personis paribus ab initio, quibus postea inæqualitas contingit; quæ singula proseguere, ut per Guilliel. Bened. in repetit. cap. *Raynutius, de testam.* super verbo *si absque liberis*, la 2. in tractat. *breuiloquæ*, column. 15. cum sequentibus. Et advertit, quia quando unus filiorum esset pubes, alter impubes, licet in breuiloqua, seu reciproca substitutione adjungeretur compendiosa, ut quia testator dixerit, *quandocumque decesserit*; tamen propter uniformem determinationem talis reciproca cum compendiosa non continebit pupillarem substitutionem, ut est de mente Bart. in l. *Lucius*, col. 2. vers. *sed quero quando*, D. *de vulgar. et pupill.* et tenet Angel. in consil. 151. incipit, *quidam Nicolaus*, et Petrus de Anch. consil. 68. incipit, *subtiliter, et ad plenum*. et Socin. consil. 290. incipit, *quoniam præsens consultatio*, vol. 2. col. 2. ubi dicit, istam esse veram, et communem conclusionem; et adde in ista materia, quæ dixit Alexand. post Bart. in dict. l. *Lucius*, col. 3. vers. *quid autem si testator*.

(4) *Quatro sustituciones.* Item etiam poterit esse, quòd contineat octo, ut si fieret duobus filiis impuberibus mente captis, si substitutio conciperetur per hæc verba, *quandocumque decesserint, eos invicem substituo*, nam contineret duas vulgares, et duas pupillares, et duas exemplares, et duas fideicommissarias, Bart. in dict. l. *Lucius*, col. 2. D. *de vulgar. et pupill.* et est communis conclusio secundum Alexand. ibi: et istæ substitutiones sunt expressæ generaliter, licet tacitè specialiter, secundum Bart. in dict. l. *Lucius*, et limita secundum Alexand. ibi in verbo *subsequenter querit hic Bartolus*. Quid autem, si cum reciproca non jungeretur compendiosa, est tamen clausula codicillaris in testamento, ubi tantum continetur reciproca, an virtute clausulæ codicillaris substitutio reciproca comprehendat fideicommissariam? Socin. consil. 6. vol. 3. incipit, *in præsentibus consultatione*, tenet quòd sic, in l. et in 2. col. quem vide distinguentem in hoc, post Philip. Corne. in l. *si frater*, C. *de fideicommiss.* et volentem, quòd in clausula codicillari dicitur, quod si non valet, et valebit jure directo, valeat jure fideicommissi. Vide ibi per eum.

LEY XIV.— De la substitucion que es llamada en latin Fideicommissaria.

Fideicommissaria substitutio in latin, tanto quiere dezir en romance, como establecimiento de heredero, que es puesto en fe (1) de alguno, que la herencia dexa en su mano, que la de a otro; assi como si dixesse el fazedor del testamento: Establezco (2) por mio heredero a fulano, e ruegole (3), o quiero, o mando, que esta mi herencia, que yo le dexo, que la tenga tanto tiempo (4), e que despues que la de, e entregue a fulano. E tal establecimiento como este puede fazer todo ome (5) a cada vno del Pueblo (6), solo que non le sea defendido (7) por algunas leyes de este nuestro libro. Pero dezimos que este que es rogado (8), e estableciendo en esta manera, que deve dar, e entregar la herencia (9) al otro (10), assi como el testador mando; sacando ende la quarta parte (11) de toda la herencia, que puede tener para si. E esta quarta parte es llamada en latin, Trebellianica. E si este que assi fuesse establecido por heredero, non quisiesse rescebir la heredad, o despues que la quiere rescebido, non la quisiere entregar al otro, puede apremiar el Judgador (12) (a) del logar, que lo faga.

(a) Como observa Gregorio Lopez, no procede hoy semejante apremio, y si el heredero instituido no quiere la herencia ó la repudia, pasará esta al sustituto fideicomisario. La ley que cita de las OO. RR. corresponde á la L. 1, tit. 49 del Ord. de Alc. y á la L. 4, tit. 48, lib. 40 de la N. R.

LEY XIV.— Fideicommissaria substitutio fit sic: *talem hæredem instituo, et rogo, vel mando, seu volo quòd post tantum tempus restituat hæreditatem Titio*; tunc institutus restituens potest sibi quartam Trebellianicam retinere: sed si adire recusat, vel restituere, cogitur per judicem ad instantiam substitui hoc facere. Hoc dicit.

(1) *En fe.* Adde §. 1. et §. fin. *Instit. de fideicommiss. hæred.* et quod habetur in l. fin. C. *de fideicom.*

(2) *Establezco.* Est enim necessaria hæc dis institutio, ut in §. *in primis, Instit. de fideicommiss. hæred.* et hoc quando constat voluisse testatorem facere testamentum; aliàs secus, ut in §. *præterea, Institut.* eod. Hodie in regno indistinctè tenebit fideicommissum, etsi constet testari voluisse, et nullam faceret hæredis institutionem, ut colligitur ex l. 1. tit. 2. lib. 5. *Ordin. Regis.*

(3) *Ruegole.* Quæcumque verba, sive deprecativa, sive præceptiva sufficiunt, et hic, et in l. *omne verbum*, C. *commun. de legat.* et in §. fin. *Instit. de singul. reb. per fideicommiss. relict.* l. *Scævola*, D. *ad Trebell.*

(4) *Tanto tiempo.* Intellige, si testator ita voluit, nam si juberet statim hæreditatem restitui, adimplet dum ita esset, ut in §. 2. vers. *cum igitur, Instit. de fideicommiss. hæred.* Quid autem, si quis gravetur de restituendo post certum tempus, veluti post mortem suam alteri, et interim sic gravatus deportetur, seu ejus bona publicentur, an fiscus capiet bona usque ad mortem naturalem condemnati, et postea restituat, vel an fideicommissarius posset statim condemnatione facta petere bona jure fideicommissi? Textus est, quòd interim fiscus capiat, in l. *Statius Florus*, §. *Cornelio Felici*, D. *de jur. fisci*, et l. *ex facto*, D. *ad Trebell.* facit l. *Divi fratres*, D. *de jur. patron.* et quod hujus legis argumento, et dicti §. *Cornelio Felici*, notat Bald. in l. *antiquitas*, in fin. C. *de usufruct.* Limita tamen istam conclusionem nisi testator prohibuerit alienationem, præcipiens, ut bona remaneat in familia, seu si constaret ipsum voluisse, quòd bona etiam vivente instituto non transirent in alium; nam tunc statim admitteretur fideicommissarius, et fiscus excluderetur, l. *Imperator*, in princ. et ibi Bart. D. *de fideicommiss. libertat.* et tradit latè, et notabiliter Alexand. quem vide l. vol. consil. 25. incipit, *optimè consideratis*. Item etsi gravatus restituere hæreditatem post mortem suam, intret mo-

nasterium, licet censeatur mortuus mundo, ut in l. *Deo nobis*, C. *de Episcopis, et Cleric.* non tamen admittitur substitutus, nisi eo naturaliter mortuo, l. *cum pater*, §. *hæreditatem*, D. *de legat.* 2. Bart. in dict. §. *Cornelio Felici*; quod intelligit, et limitat Bart. in dict. §. *hæreditatem*, nisi intrasset monasterium Minorum, qui nec in particulari, neque in communi possunt habere proprium, per Clement. *exivi de paradiso, de verbor. signific.* et idem vult Joan. de Plat. in l. *A. C. pæn. fiscal. credit. præferr.* ad fin. lib. 10. C. et fideicommissum relictum simpliciter post mortem aliquorum, an intelligatur post mortem omnium, vel an admittatur substitutus statim ad partem cujuslibet morientis? Vide l. *Lucius*, §. *Cajo*, D. *ad Trebell.* et l. *codicillis*, in princ. et ibi Bart. notabiliter, D. *de legat.* 2. et l. *hæredes mei*, §. *cum ita*, ubi Bart. et Doctor. D. *ad Trebell.* et communis videtur resolutio, quòd si substitutio fiat post mortem plurium, etiam in tota hæreditate substitutus admittatur post mortem cujuslibet ad illius partem, cum hæc pluralitas resolvatur in plures singularitates, l. *falsa*, §. fin. D. *de condition. et demonstrat.* l. 2. ad fin. D. *de condit. instit.* quæ tamen conclusio limitatur, nisi adsit persona, quæ ex verisimili mente testatoris sit substitutio præferenda; tunc enim mors omnium erit expectanda, et inter substitutos censebitur substitutio reciproca facta, ex ratione l. penult. C. *de impuber. et aliis substitut.* ubi Alexand. et Decius col. penult. Bart. et Imol. in dict. §. *cum ita*, ubi Socin. fatetur hanc esse communem opinionem: et a. de Curtium Juniores consil. 45. n. 9. Advertit etiam quòd fideicommissum in dubio videtur relictum ab ipso instituto, licet pos ejus mortem relinquatur, l. *coheredis*, §. *quod si hæredem*, et ibi notat Bart. D. *de vulg. et pupill.* et probatur in l. 12. supra eod. An autem fideicommissum relictum post certum tempus, vel sub conditione, possit restitui ante diem, vel pendente conditione? Vide notabilem et magistralem textum in l. *filiusfamilias*, §. *Divi Severus*, D. *de legat.* 1. et ibi Bart. et l. *post mortem*, C. *de fideicommiss.*

(5) *Todo ome.* Ita quòd habeat testamenti factionem activam, ut subjicit; de quibus habes in l. 15. tit. 4. ead. Part. et per Gloss. in l. *si queramus*, D. *de testam.* per Abb. in rubric. *de testam.*

(6) *A cada vno del pueblo.* Et etiam ipsis civitatibus, et populis, l. *omnibus*, D. *ad Trebell.* et etiam collegiis, vel ecclesiis, cæterisque piis locis, l. 1. C. *de sacrosanct. Eccles.* Item et fratribus ordinis Minorum, non ut bona retineant, sed ut illa vendant, ut pretium in alimenta, seu aliam necessitatem suam convertant, secundum Bart. Alexand. et Doctor. in l. *apud Julianum*, §. fin. D. *de legat.* 1. quos sequitur Abb. in cap. *recolentes, de statu monachor.* ubi dicit, quòd si emptorem non reperierit, tenerentur illa bona dare pro Deo, vel aliter extra manus ponere, et omnino dimittere. Et advertit, quòd si relinqueretur fideicommissum omnibus hominibus talis civitatis, vel loci, videtur relictum non ipsi civitati, sed singulis habitatoribus civitatis, l. 1. in fin. D. *de colleg. illicit.* et per ipsum textum: hoc asserit Guillielm. Benedic. in repetit. cap. *Raynutius, de testam.* super verbo *si absque liberis moretur*, la 2. col. 4. Sed contra hoc est textus in l. *civibus*, D. *de reb. dub.* ubi habetur, quòd legatum factum civibus, ipsi civitati videtur relictum: per cives namque civitatis civitas representatur, l. *Lucius*, §. *civibus*, D. *de legat.* 2. et tenet Abb. in cap. *requisisti*, circa fin. *de testam.* et ut considerat Socin. in dict. l. *civibus*, cum legata fiant ob merita præcedentia, ut in l. *nec adjecit*, D. *pro socio*, et in l. *qui filiabus*, in princ. D. *de legat.* 1. ideo potius censetur factum legatum civitati, in qua possunt cadere merita præcedentia, quæ tamen non possunt considerari in particularibus civibus; unde in dubio hoc est sequendum, secundum eum. Procederet ergo dictum Guillielm. quando ex conjecturis aliàs constaret, non civitati, sed hominibus civitatis fideicommissum fuisse relictum: quando tamen universitas, seu collegium esset reprobatum, tunc non collegio, sed civibus deberetur, l. *cum senatus*, D. *de reb. dub.* si vero fideicommissum relinquatur canonicis talis ecclesiæ, tunc non ecclesiæ, sed ipsi collegio canonicorum acquireretur, secundum Abb. et Cardinal. quæst. 10. in dict. cap. *requisisti*.

(7) *Defendido.* Ut quia est incapax passivè, juxta id, quod habetur in l. 4. tit. 3. supra ead. Part. et per Gloss. in §. *legari, Inst. de legat.* et ex ista lege videtur approbari opinio Glos. in l. *eam quam super ver coguntur*, C. *de fideicommiss.* quæ ibi approbatur per Doctor. communiter, ut non valeat fideicommissum universale relictum ab incapace instituto, quando in totum erat incapax, etsi gravetur ut statim restituat; quod etiam videtur fuisse de mente Azon. in summa, C. *ad Trebell.* col. 1. vers. *quid si institutus*, licet non benè se

firmit, et ejus fundamenta reassumpsit. Glo. in dict. l. *eam quam*, ubi Baldus hoc tenet expressè in spurio à patre instituto, et idem tenet Joan. de Imola in l. *si quis solidum*, D. ad Trebell. contra Nicol. de Neapol. qui tenet contrarium. Advertetamen, quia cum præcipuum fundamentum Gloss. et Doctorum sit, quòd cum institutio non valeat quæ est initium, et caput testamenti, ut *Inst. de legat. §. ante hæredis*, et suprà ead. Part. tit. 5. in summa, nihil in testamento scriptum valere debeat, l. *proximè*, D. de his, quæ in testam. delent. Attenta ista ratione, videtur quòd attento jure regni, de quo in l. 1. tit. 2. de los testamentos, lib. 5. Ordin. Regal. quòd illa opinio communis non procedat: cum velit dicta lex Ordinamenti, quòd etiam deficiente hæredis institutione, legata, et fideicommissa debeantur, et licèt illa lex dicat, *si el heredero no quisiera aceptar, etc.* idem videtur velle, etsi adire non potuerit propter incapacitatem, vel aliàs, sicut videris subintelligi in illo verbo substitutionis vulgaris, *si hæres non erit*; sive hoc eveniat ratione voluntatis, vel impotentiae, cum eadem sit ratio, ut tradit Bart. in §. fin. D. de liber. et posthum. ubi ponit exemplum in spurio instituto. Idem etiam quia substitutio in casu voluntatis includit casum impotentiae, l. *Gallus*, §. *et quid si tantum*, D. de liber. et posthum. l. fin. secundum lecturam Rayn. et Bart. C. de institut. et substit. et dixi in l. 2. supra eod. in gloss. super verbo *esso mismo*: et quod dixi in filio spurio instituto, attenda æquitate canonica cap. *cum haberet, de eo, qui duxit in matr. quam poll. per adult.* quam etiam visa fuit sequi, l. 5. tit. 19. 4. Part. et ibi dixi, non procederet dicta communis conclusio, eo quòd sit capax respectu alimentorum, et ita tenet Alex. in dict. §. *hi qui solidum*.

(8) *Este que es rogado.* Et si conditio fideicommissi veniat post mortem gravati, tenentur hæredes gravati, vide per Bartol. in l. *sed si sic*, D. de legat. 5. et Alex. cons. 22. ad fin. 5. volum. et quid si dies cedat vivente fideicommissario, qui postea decessit ante aditionem, vel coactionem? vide l. *ille à quo*, §. 1. ubi Gloss. et Doct. D. ad Trebell. et l. *Seius Saturninus*, eod. tit.

(9) *Laherencia.* Et an in restitutione talis fideicommissi veniant prælegata? Vide l. *Marcellus*, §. *quidam liberis*, et ibi Bart. et l. *Lucius*, §. *pluribus*, D. ad Trebell. et tetigi suprà eod. in l. 12. et videl. *cum virum*, C. de fideicom. ubi Gloss. distinguit, an prælegata præcedant fideicommissum, vel sequantur; quæ ibi communiter approbatur: et idem per Gloss. in dict. §. *quidam liberis*, ubi Alex. dicit istam esse communem opinionem. Et advertit, quòd eo casu, quo aliàs prælegata non veniunt in restitutione fideicommissi, ut est, quando facta fuit mentio de portione hæreditatis, ut in dict. §. *quidam liberis*; tamen quando major pars hæreditatis continetur in prælegatis, veniunt prælegata in fideicommissum, quia talia prælegata in effectu succedunt loco portionis hæreditatis, secundum Bart. in dict. l. *quid ergo*, la 2. per illum textum, D. de legat. 1. et in l. *ex parte*, §. *in testatus*, D. famul. ercis. et in dict. §. *quidam liberis*, Bald. in dict. l. *cum virum*, col. 2. et istam dicit esse communem opinionem Decius, consil. 254. incipit, *viso puncto*, ubi hoc eleganter extendit, etsi prælegata facta sint aliquibus, ut faciant de eis ad voluntatem suam; vide ibi per eum; debita tamen à testatore hæredi, licèt prælegentur, non veniunt in restitutione fideicommissi, nisi specialiter dicatur, et tunc quarta Trebellianica ad alia debita sufficiat, ut in l. *Lucius*, §. *maritus*, D. ad Trebell. Donationes verò, etiam quæ morte defuncti confirmatæ fuerunt, non veniunt in restitutione fideicommissi, l. *sequens questio*, D. de legat. 2. nisi sint testamento confirmatæ, vel sit specialiter dictum: quòd verò datur hæredi, causa conditionis implendæ, non venit in tali restitutione, l. *qui hæredi*, §. 1. et ibi Bart. D. de condition. et demonstr. et quid in donatione inter vivos, quæ sit filio, vide per Bald. in dict. l. *cum virum*, versic. *quæro, nunquid in substitutione*: hodie per l. 17. in Ordin. Tauri. in tertio teneret donatio facta filio in potestate, ut dixi in l. 5. tit. 4. 6. Part. unde non veniret in restitutione fideicommissi. Item non veniunt in restitutione fideicommissi ea, quæ quis iudicio defuncti non percepit, l. *cum quis*, et ibi Bartol. D. de dot. præleg. et non veniunt, nisi ea, quæ quis habet ex ultima voluntate, l. *uxorem*, §. *testamento*, D. de legat. 5. et per Jason. in dict. l. *cum virum*; venit tamen, quòd hæres debeat defuncto, vide l. penult. in princip. D. ad Leg. Falcid. Quid autem de eo, quòd capitur ex substitutione vulgaris, pupillari, vel exemplari, compendiosa, vel ex jure accrescendi? Vide per Bartol. in dict. l. *Marcellus*, §. *quidam*: ubi etiam vide per Paulum de Castr. quid si capium sit ex alio fideicommissio universali;

et adde, quòd notat Bart. in l. *liberto §. filium*, D. de annuis legat. et Decius consil. 80. incipit, *visis duobus consiliis*, et Bartol. in l. *ita tamen*, §. *qui suspectam*, D. ad Trebell. Bald. in l. *ex tribus C. de inoffic. testam.* et in dict. l. *cum virum*. Et an veniat hæreditas delata servo hæreditario? Vide l. *quidam ita*, §. *si quis*, D. ad Trebell. et an veniat fructus percepti, jacente hæreditate? Vide per Gloss. in l. *in fideicommissaria*, D. ad Trebell. et Gloss. in l. *in fideicommissi*, in princip. in verbo *non lucrum*, D. de usur. et per Alex. in dict. l. *in fideicommissaria*, col. 5. ubi concluditur, quòd veniunt tales fructus in restitutione fideicommissi: et vide in materia regulam, quam ponit Bart. per Gloss. ibi in l. *si patroni*, D. eod. et eod. tit. 1. *debitor*, §. fin. et an veniat dos per patrem data, vel promissa filiae? Vide l. *à filia*, et ibi Paul. de Castr. D. eod., et vide omninò, quòd notat Bart. in l. *Scævola*, D. eod. An autem veniat, quòd ex pacto de revocando hæres habuit? Vide per Decium, consil. 258. incipit, *proponitur, quòd nobilis domina*, col. fin. ubi consuluit, quòd sic; quia facta recuperatione, dicuntur esse apud hæredem ex causa prima, allegat Bart. in l. *in diem*, D. de aqua pluvia arcend. debet tamen fideicommissarius, secundum eum, solvere pretium, quòd dedit hæres, quia videtur remisse de suis pecuniis, prout in dubio præsumitur, ut notat Bart. per illum textum in l. 2. C. pro socio: et an, quæ reperuntur in hæreditate gravati, præsumantur fuisse hæreditatis, quæ fuit relicta per fideicommissum, tangit Socinus consil. 249. col. fin. 2. vol. incipit, *materia presentis consultationis*, faciunt notata per Andream de Isern. de controvers. inter mascul. et femmin. de beneficio, columna. fin. et per Speculator. tit. de locat. §. *nunc aliqua*, versic. 59. et 62. et quæst. 76. et quæ Decius consil. 146. 5. dubio, et Alexand. consil. 55. col. 8. 4. volum. Socinus, consil. 167. antepen. et penult. columna. 2. volum. Et an id, quòd filius percepit, agens ad supplementum legitimæ, computetur in eo, quòd sibi debet restitui jure fideicommissi? Vide Bartol. quòd sic, per textum ibi in l. *liberto §. filium*, D. de ann. legat.

(10) *Al otro.* Et si vivente fideicommissario fideicommissum sit delatum, transmittitur ad hæredes, secundum Bart. qui bene hanc conclusionem probat, et sequuntur ibi Doct. in l. *cum filio*, in princip. D. de legat. 1. et limita, et intellige, ut per Bart. et Paul. de Cast. in l. *quidam ita*, in princip. ubi bonus textus, D. ad Trebell. Fideicommissum vero conditionale ante eventum conditionis non transmittitur, ut in l. *unic. §. sin autem sub conditione*, C. de caduc. tollend. quòd etiam Gloss. in l. *unic. C. de his, qui ante apert. tabul.* voluit procedere, etiam si esset de liberis ad liberos; et ita communiter tenetur contra Glossam, quæ contrarium voluit in l. *is cui*, §. fin. D. de action. et obligation. ut adducit Bald. in l. *si in personam*, C. de fideicommiss. et Guilliel. Benedict. in repet. cap. *Raynulfus*, super verbo *si absque liberis*, la 2. in tractatu *fideicommissaria substitutionis*, folio totius repetition. 342. col. 2. non potest tamen jus fideicommissi universalis cedi, et delegari; et sic procuratori in rem suam non potest fieri restitutio fideicommissi, ut probatur in l. *si mulier ita dotem*, §. *ex asse*, D. de jure dot. Dicit tamen Angel. in l. *apud Julianum*, §. *ultrum*, D. ad Trebell. et sequitur Paul. de Castr. in l. *restituta*, in princip. eod. tit. quòd procurator in rem suam, ut cessionarius, cui fideicommissarius cessit jura sua, bene potest petere, ut cedenti fiat restitutio ad commodum cessionarii, licèt non possit petere, ut fiat sibi, per dict. §. *si ex asse*, et quòd ita obtinuit Bononiæ. Advertit tamen, quòd de equitate juris canonici, ut inferius tangam, non videtur opus esse aliqua actuali verbali, vel reali restitutione fideicommissi: imò illo fideicommissi cedente, hæreditas transit ipso jure in fideicommissarium substitutum, ut est textus, et ibi ad hoc ponderavit eum Bald. columna. 6. in cap. *in presentia, de probat.* et secundum hoc jura jam competentia fideicommissario, cedenti, transirent in cessionarium, qui posset petere, ut actualiter sibi tradatur. Cogita tamen, quia per hoc non videtur recedendum à dispositione dicti §. *ex asse*. et à doctrina Angel. ad quòd faciunt dicta Paul. de Cast. in l. *qui ita*, §. *ad Trebell.* super glossa, quæ incipit, *ergo*: procuratori tamen fideicommissarii habenti ad hoc speciale mandatum, bene potest fieri fideicommissi restitutio; et tunc jura recta via in fideicommissarium transeunt, nec momento resident apud procuratorem, dict. l. *qui ita*, §. 1. D. ad Trebell.

(11) *La quarta parte.* Hæc vulgo dicitur Trebellianica, quæ inducta fuit per Senatusconsultum Pegasianum, ut in §. *sed quia*, *Inst. de fideicommiss. hæred.* et de ista habetur D. et C. ad Trebell. et in cap. *Raynulfus, de Testam.* et cap. *Raynaldus*: de hac etiam habetur in

l. fin. tit. 11. infra ead. Part. ubi vide, quæ in materia hujus quartæ, Deo dante, dicam.

(12) *Apremiar el Judgador.* Et sic, iudicis officio fit ista coactio, ut est in §. *quia autem*, *Inst. de fideicommiss. hæredit.* l. *quia poterat*, D. ad Trebell. quòd si adiret spontè, cogeret hæreditatem restituere actione directa, vel utili ex eo testamento, Gloss. in l. *restituta*, §. 1. D. ad Trebell. et in l. *ex ea*, C. eod. tit. Bartol. in l. *legatarius*, §. 1. et in l. *non est cogendus*, D. ad Trebell. et quando servus institutus posset cogere hæredem adire, vide distinctionem Bart. in l. *si res aliena*, §. *servus*, D. ad Trebell. et hæres, qui coactus adivit, potest cogere fideicommissarium, et ejus hæredem, ut hæreditatem recipiat: et si hæredem non reliquit, bona vendi debent, et creditoribus assignari, l. *si postulante*, in princip. D. eod. hæres namque debet manere sine incommodo, l. *quia poterat*, eod. tit. ubi etiam habetur, quòd hæres; qui coactus adit, non habet quartam Trebellianicam, adde l. *ita tamen*, §. *qui suspectam*, D. eod. et ab illa l. *quia poterat*, usque ad l. *ex facto*, videbis multa circa istam coactionem hæredis, et in l. *nam quod*, §. *qui compulsus*: videas per Paul. de Castr. usque ad quòd tempus possit pænitere recusans adire, ut possit habere hanc quartam, et legit illum §. sub l. *apud Julianum*. An autem, qui coactus addit, non solùm perdat quartam, sed etiam jus dicendi fideicommissum esse nullum? Videtur de mente Bart. in dict. l. *apud Julianum*, §. *si de testamento*, D. ad Trebell. quòd etiam perdet istud jus dicendi nullum; quòd Paul. de Castr. dicit ibi esse singulare, si tamen esset verum, et de veritate hujus dicti dicit se dubitare, et non decidit. Tu vide illum textum, nam ex eo deciditur ista questio, meo iudicio, ut licèt hæres coactus adeat, adhuc possit dicere de nullitate fideicommissi. Hodie verò in regno isto propter dispositionem l. 1. *Ordinam.* tit. 2. lib. 5. l. 1. ex ipsa lege, hæredem nolente adire, vel repudiante, hæreditas vadit ad substitutum fideicommissarium, unde cessabunt hodie istæ subtilitates, et anfractus juris communis super coactione hæredis adire nolentis, ut illi circuitus inanes, in quo dicta l. *Ordinamenti sequuta fuit æquitatem juris canonici*, de qua dixi suprà in gloss. super parte *al otro*; secundum quam æquitatem, ut dicit Guilliel. Benedict. in dict. vers. *absque liberis*, iudicatur Parlamento Tolosæ; erant etiam de jure antiquo aliqui casus, in quibus actiones transibant in fideicommissarium, etiam absque alia restitutione, quos vide in l. penult. §. *cum autem*, et ibi per Gloss. C. *ad Trebell.* et per Alexand. in l. 1. §. *sed et quotiens*, D. eod. in quibus, neque etiam in aliis hodie de jure regni non transit possessio, nisi restitutione facta, Gloss. in dict. §. *sed et quotiens*, cum aliis allegatis per Bald. in dict. l. penult. in quæst. fin.

TITULO IV.

DE COMO LOS HEREDEROS PUEDEN AUER PLAZO PARA CONSEJARSE, SI TOMARAN AQUEL HEREDAMIENTO EN QUE FUERON ESTABLECIDOS HEREDEROS, O NON; E COMO SE DEUE FAZER EL INVENTARIO. OTROSI, COMO DEUE SER LA MUGER GUARDADA DESPUES DE MUERTE DE SU MARIDO, QUANDO DIZEN QUE FINCO PREÑADA DEL.

Peligros, e trabajos muy grandes a las veces vienen a los herederos, quando son dañosas las herencias en que fueron establecidos: e mayormente, si las debdas, e las mandas, que son a pagar, son mayores, e montan mas, de quanto vale el heredamiento. E por desuair los herederos deste peligro, e deste daño, touieron por bien los Sabios antiguos, que pudiesen ante auer consejo, que rescibiesen la heredad, si les era pro, o daño en tomarla. Onde, pues mostramos en los titulos ante deste, de como los herederos pueden ser establecidos en los testamentos, queremos aqui dezir, de como pueden demandar plazo, para demandar consejo, si rescibiran la heredad en que los establescie-

ron (a). E mostraremos que cosa es este plazo. E a que tiene pro. E quien lo puede demandar. E a quien. E quando. E quanto tiempo deue ser otorgado, para tomar consejo. E en que manera deue tomar la herencia del finado, si el entendiere que le es prouechosa; o desecharla, si la non quisiere.

(a) Como el beneficio de inventario, que se explicará en las leyes siguientes desde la 5.ª, es mas seguro y mucho mas ventajoso que el derecho de deliberar de que aquí se trata, no creemos que este derecho tenga uso alguno, pues que todos los herederos se aprovechan del beneficio expresado.

TITULUS VI.

LEY I. — Que cosa es el Plazo que el heredero deue auer para consejarse, si tomara la herencia, o non; e a que tien pro, e quien lo puede demandar, e quien non.

Deliberare in latin, tanto quier dezir en romance, como auer ome acuerdo por si mismo, o con sus amigos (1), si es bien de fazer aquella cosa, sobre que tomo plazo para aconsejarse. E tiene grand pro (2) este delibramiento a los que son establecidos por herederos en testamento de otro, e aun a los otros (3) que han derecho de heredar, por razon de parentesco, los bienes de alguno que muriesse sin testamento. Ca en tal plazo como este pueden ver, si tomando la herencia, les viene ende pro, o daño. E deuen demandar los herederos plazo para esto, al Rey o al Juez del lugar, do es la mayor partida de la herencia (4) del finado. E este plazo deuen demandar, ante que se otorguen (5) por herederos de palabra, o de fecho. Otrosi les pueden pedir, que les fagan mostrar las cartas (6), e los escritos, que pertenescen a la herencia, porque ellos se puedan mejor consejar. E estas cosas, dezimos, que pueden pedir los herederos, quantos quier que sean, vno, o muchos. Fuera ende, si alguno dellos fuere siervo (a) (7) de otro. Ca el que tal fuesse, non lo puede fazer; ante lo deue demandar su señor por el. Otrosi, quando alguno de los herederos fuesse menor de veynte e cinco años (8), non podia el demandar por si tiempo para demandar, e auer este consejo; mas deuelo demandar por el, aquel que lo ouiere en guarda.

(a) Respecto á la esclavitud véase nuestra nota 1.ª á la L. 6, tit. 4 de esta Partida.

LEX I.—Deliberare idem est, quòd cum amicis consilium, an recipiat hæreditatem, quis habere; et prodest, ut informetur deliberans, an sit ei lucrosa, vel damnosa hæreditas, quoniam deliberationem potest habere is, cui hæreditas est delata; sed si servus est institutus, ejus dominus petere debet deliberationem, et si minor, ejus curator: et debet peti ante aditionem hæreditatis. Hoc dicit.

(1) *Con sus amigos.* Sequitur dicta Azon. in summa C. de jure deliber. col. 1. vers. *deliberare*.

(2) *Grand pro.* Deliberatio indidiscussos hominum colares refranat, et à malo iudicio retrahit, cap. *anteriorum*, in princip. et ibi Archid. 2. quæst. 6. et in authent. de appellat. et intra quæ tempor. collat. 4. in princip. et vide Aristot. 6. *ethicor.* cap. 7. et dicit Bald. in l. *cum precum*, C. de liber. caus. quòd ubi præcessit deliberatio, præsumitur, quòd confessio fuit facta ex certa scientia, adde Bald. in l. *accusationem*, col. 5. C. de accusat. et Gloss. in cap. *si quis iratus*, 2. quæst. 5. dicentem per textum ibi, quòd ibi non erratur ubi ex deliberatione aliquid fit.

(3) *A los otros.* Idem dicit in fideicommissario universali, in quem transeunt omnia onera, secundum Bart. et Paul. de Cast. quem vide